

ורכב מאמינים

עלון שבועי מבית 'בני אמונים'

308

פְּרִשְׁת וַיִּשְׁלַח

תש"פ

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

יעקב בקש לרוח בין הצרות

"וַיְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֶדְרָא וּבֵין עֶדְרָא" (לב יז)

"אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא: 'דבוננו של עולם אם יהיו צרות באות על בני, לא תביא אותם זו אחר זו, אלא הרוח להם מצרותיהם'" (ב"ר עה יא).

על פי דברי המדרש באר ה'בן איש חי' את לשון הפסוק בתהלים (טו י): "ויהי ה' משגב לך משגב לעתות בצרה", מפני מה נאמר: 'לעתות' בלשון רבים? ללמד כי בכל שנת יעקב אבינו, אף פאשר חלילה נגזרות צרות על ישראל, מחלקן הקדוש ברוך הוא 'לעתות' הרבה ומרוב ביניהן.

בן איש חי נציבים

בדברים אלו תתבאר היטב לשון הפסוק רבי שלמה הבבלי בסליחת 'אם אמר' הנאמרת בעשרת ימי תשובה (למנהג קהילות אשכנז):

"גשות [באות] צרות, סרוג [מחברות] שמים שמים, רוח אין בינתים, מעיקות כנחשתיים [ככבלי נחשת], דבוקות דולקות דחוקות [יחדיו הן רודפות ודחוקות אותנן] בלי עצלתים".

אשרירה לה' בחיי אומרה לאלקי בעודי

"ויאמר שלחני כי עלה השחר" (לב כז)

בגמרא (חולין צא ב) בארו חכמים את הסבה שבגינה הפציר המלאך ביעקב למהר לשולחו: "אמר לו: מלאך אני, ומיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשו".

מוסר נפלא למד מן החפץ חיים:

מסתבר שכפי שפלאכי מרום מגבלים בזמן שירתם, כך אף נשמות ישראל הגנוזות בפרומים אינן יכולות לשורר בכל עת. לעומת זאת, בעולם הזה יש בידינו אין ספר הזדמנויות להלל ולשבח את בוראנו. שכן בעוד כאן השירה היא בגדר 'עבודה', בעולם העליון היא מגדרת 'קבלת שכר'. כל נרשה לעצמנו אפוא להפסיד, ולו הזדמנות אחת שקדו, כי בעולם העליון - מי יודע אימתי נזכה לכך.

דגמא משיחות אבי אול לו

יש להוסיף כי בדברי החפץ חיים: 'תבארו היטב דברי חכמים (תחומא צו ז): "כל העונה אמן בעולם הזה זוכה לענות אמן לעולם הבא" - שכן בשונה מכלל הנשמות שאינן רשאיות לשבח לבוראן בכל עת, המקפיד על עניית אמן בעולם הזה, נזכה לשבח את בוראו באמן' אף בעולם הבא.

ונפשנו אותה ויעש' אמן

"וַיֹּתֵר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֹּאבֵק אִישׁ עִמּוֹ... וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לֵאמֹר" (לב כח-כ)

כך כתב הגאון ד' רבי משה אריה פרינד על פסוק זה: דוע מאמר האר" הקדוש (הובא בבגדי ישי' א"ח קסז לו) שמי שמבקש לברך ואין בנמצא מי שישלים ברכתו בעניית אמן, אם יברך 'בחשק גדול ובאהבה רבה', יבא מברכתו מלאך שיענה אמן אחר ברכתו. רמז לדבר נוכל ללמד מלשון הפתח (איוב כג יא): "והוא באחד ומי שיענו ונפשו אותה ויעש", אשר תפלת שחרית דראש השנה מסמיכים לו את התבות "נורא וקדוש": "והוא באחד" - הנאלץ לברך ביחידות, "ומי שיענו" - יענה 'אמן' על ברכתו? "ונפשו אותה" - אם יברך כראוי בלב ונפש, אזי "ויעש" ברכתו "נורא וקדוש" - מלאך קדוש שישלים את ברכתו בעניית אמן.

אף כאן נוכל לדרש: "וַיֹּתֵר יַעֲקֹב לְבָדוֹ" - מבלי שיהיה איש שיענה אמן על ברכתו, ולכך: וַיֹּאבֵק אִישׁ [שרו של עשו (רש"י)] עמו", לפי שלא השלמה ברכתו בעניית אמן. ואף על פי כן: "לא יכל לו", שכן ברכתו נאמרה כראוי, ובכך נברא מלאך שיענה אחריו אמן. [נתן להביא רמז לדבריו - "לא יכל" בגימטריה אמן].

עשרת יחושע

אף המקל רבי צבי הירש קאידנבורג מביא בספרו 'קב הישר' (פרק צו) שהמלאכים עונים אמן אחר הברכות, וזה לשונו: "זה פשוט שבכל מצוה ומצוה שאדם עושה נולדים ונבראים מלאכים קדושים ממנה, ולכן הן נקראים 'מחנה' של מצוה זו. ובכל מצוה שמברכין עליה מתכנשין [מתאספים] אליה אותן המלאכים, ועומדים סביבות המברך ושומעין הברכה ועונים אמן. ורמז לדבר: 'מלאך' הוא בגימטריה 'אמן'".

משפטים תפלתו אמר בשנינות מהולה בכאב: "מעודי תמהתי מפני מה לא אצרך יעקב למנחתו עדר כלבים שישמרו על הבהמות הרבות ששלח לאחיו? עתה התישבה תמיהתי; מסתבר שכלבים אינם מוכנים להצטרף למנחה..."

'הראשון לשולת בריסק' עמ' 254

תפלה - למרות ההבטחה

"וַיֵּרָא יַעֲקֹב מֵאֵד וַיֵּצֵר לוֹ" (לב ח)

מפני מה פחד יעקב, הלא הבטח לו (לעיל כח טו): "והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך"? תרץ ה'חדשי הר"מ:

מכאן אתה למד על גדלותו של יעקב. אף על פי שבטח בכל לבו בהבטחה שנתנה לו, פיו שבדרך השבע היתה זו 'עת צרה', נהג יעקב כפי שצריך לנהג בעת שכזו והתפלל לאלוקיו.

הוסיף וחדד נכדו השפת אמת: נראה כי מלכתחלה אין הקדוש ברוך הוא מבטיח טובה לאדם, אם מחמת פן מפני מלהתפלל. אף יעקב, אלו היתה הבטחה ושמרתך גורמת לו שיבטח בה ולא יתפלל על הצלתו, מראש לא היה מבטח על כך.

שפת אמת תרמ"ד

לבקש מאוצר מתנת חנם

"מַטְנֵתִי מִכֹּל הַחֲסִדִּים וּמִכֹּל הָאֱמָת אֲשֶׁר עֲשִׂיתָ אֵת עַבְדְּךָ... הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עִשָׂו" (לב יא-יב)

"מַטְנֵתִי" - לומר כי קטן הוא מהיותו ראוי לכל החסידים שיעשה עמו" (רמב"ם).

פרש הגר"א כי בענותו טען יעקב לפני הקדוש ברוך הוא: כפי שמאז ומקדם "מַטְנֵתִי מִכֹּל הַחֲסִדִּים וּמִכֹּל הָאֱמָת אֲשֶׁר עֲשִׂיתָ אֵת עַבְדְּךָ", ובכל זאת הרעפת עלי חסידים לאין מספר לפנים משורת הדין, כך אף עתה אני מבקש: "הַצִּילֵנִי נָא", אף שאין כל זכות בידי.

הוסיף וכתב הרשב"ד רבי משה שטרנבוך:

אף אנו נוהגים כאבינו יעקב; איננו תולים בזכותנו, אלא תמיד מבקשים אנו מה' שיתנהג עמנו לפנים משורת הדין וייריע עלינו מאוצר מתנת חנם. וכגסח בקשתנו בסיום סדר 'אבינו מלכנו': "חַנּוּנוּ וְעֲנּוּנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וְחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנו".

שעם ודעת

מי אינו מצטרף למנחה?

"מַנְחָה לַעֲשׂוֹ אַחִיו: עֲזִים מֵאֲתִים וַתִּישִׁים עֲשָׂרִים רַחֲלִים מֵאֲתִים וְאַיִלִּים עֲשָׂרִים" (לב יד-טו)

מעשה היה שפעם נסע ה'בית הלוי' ברכבת. בהגיע זמן המנחה התאסף לאסוף מבין נוסעי הרכבת תשעה יהודים שיצטרפו עמו לתפלה. אלא שדוקא אז בחרו שני יהודים שישבו בסמוך אליו לעזב את הקרון בהפגנותיות, ובכך התבטל המנין.

התנהגותם המתריסה הסבה ל'בית הלוי' צער רב.

"הצילני נא מיד אחי מיד עשו"

ה'מנחה עמוקות, בפרשתנו כותב' שבזכות מצות אמן התקבלה תפלתו של יעקב ונצול מיד עשו אחיו. על סגלת עניית אמן לפתח שיערי תפלה הובא בזה הקדוש (וי'לך רפה ב' ע"פ פרוש הסלם שם):

"וכשישראל למטה שומרים עצמם לענות אמן ולכן לבם כמו שצריך' כמה פתחי ברכות פתוחים למעלה' כמה טוב נמצא בכל העולמות' כמה שמחה היא בכל. ומהו שכתב של ישראל שגמרו לו? שכתב הוא בעולם הזה ובעולם הבא. בעולם הזה בשעה שמצרים להם ומתפללים תפלתם לפני אדונם' הקול מכריז בכל העולמות: 'פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמונים, אל תקרי אמונים אלא אמונים - כמו שישיראל פתחו להם שערי הברכות' כך עתה פתחו שערים' ותתקבל תפלתם על אלו שמצרים להם'."

פחותים שערי תפלה - פחות נשחר פתחותא

מעשה אמונים

ספור שבועי על אמן ותפלה

‘שַׁעֲשָׂה לִי כָּל צָרָכִי’ - אֶף בְּחַלִּי

רַבָּה הָיְתָה הַפְתָּעָתִי, כַּאֲשֶׁר מִדַּ שְׁהִבְחִין
הַחוּלָה בְּכִנְיִסְתָּנּוּ, חִידָּ לְעִבְרָנוּ חִיּוֹד רָחֵב מְאֹד
לְאֹד.

הַחַיּוֹד הָרָחֵב עִמָּד בִּסְתִירָה מְחַלֶּטֶת לְמַצְבוֹ
הַקֶּשֶׁה, וּמִרְי וְרִבִּי זָצ"ל לֹא גִמְעוּ מִלְּהִבִּיעַ
בְּפָנֵי הַחוּלָה אֶת תְּמִיּהָתוֹ - וְלִשְׁמָחָה מֶה זֶה
עוֹשֶׂה?

תְּשׁוּבַתוֹ שֶׁל הַחֹלָה הַמֵּיֶסֶר הַפְּעִימָה אֶת
שְׁנֵינוּ:

יְכַל יוֹם יוֹם בָּאִים אֲנֵשִׁים טוֹבִים לְבָרְנָה.
בְּזֹאֵם, חָפֵץ אֲנִי לְכַבֵּד, כְּפִי שֶׁהֵייתִי רִגִּיל
לַעֲשׂוֹת בְּיָמֵי הַטּוֹבִים, בְּמֵאכָל וּבְמִשְׁקָה
בְּיָד רַחֲבָה. וּבִפְרָט כְּאֲשֶׁר בָּאִים אֵלַי אֲנֵשִׁים
מְכַבְּדִים כְּמוֹכֶם, הֲלֹא הָיָה עָלַי לְקוֹם לְכַבֹּדְכֶם
מִלּוא קוֹמָתִי. אֲלֹא שֶׁלְעֲצֵרִי הָרַב בְּמַצְבִּי
הַנּוֹכְחִי אֵינִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת זֹאת.

הַדֶּרֶךְ הַיְחִידָה שָׁבָה יָכוֹל אֲנִי לִכְבֹּד וּלְהוֹקִיר
 אֶת הַבָּאִים בְּצֵל קוֹרְתִי, הִיא בָּרָךְ שְׁאֵנִי מְרַאָה
 לָהֶם עַד כְּמָה אֲנִי שֹׁמֵחַ בְּבִקּוּרָם. אִף זֹאת
 אֵינִי יָכוֹל לְהַבִּיעַ בְּדֶרֶךְ אַחֶרֶת מִלִּבִּי הַחֵיפָה
 שְׁאֵנִי מַעֲלֶה עַל פִּנִּי - וְכִי לֹא מִתְבַּשֵּׁשׁ אֲפֹאֵה
 שְׁאֲחִיד לִפְנֵיכֶם אֶת הַחֵיפָה הָרַחֵב בִּיטֵר שְׁאֵנִי
 מִסָּגֵר?!”

הָרַב וּוְאֶזְנֵר סִיִּים אֶת סִפּוּרוֹ וּלְחַץ בָּחַם אֶת יָדֵי
הַחֹלֶה, תוֹךְ שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ:

כְּשֶׁנִּכְנְסִי לַחֲדָרְךָ וְהִבְחַנְתִּי בַחֲיוֹהַּ הַקָּטָן שֶׁעָלָה עַל שְׂפָתַי, נִזְכַּרְתִּי מִדְּבַסְפּוֹר זֶה. שְׂמַעְתִּי מִפִּי רַב בֵּית הַחוּלִים שְׂאֵתָה שְׂאֵלָת פִּיצָד אֶתָּה יָכוֹל לִבְרֹךְ אֶת בִּרְכַּת "שְׁעִשָּׂה לִי כָל צָרְךָ" בְּשַׁעֲהַ שְׂאִינָךְ יָכוֹל לֵאמֹר וְלוֹ לַצֶּדֶק הַקָּטָן בִּיחֻר שְׁלֹךְ, וְאֵי תַמָּה עַל שְׂאֵלָתָה:

הלא יש לך שליחות גדולה לעשות, פֶּן
ועָשׂוּ. גם בְּמַצָּב הַקָּשֶׁה בִּיְלֻמְךָ, לְחַדֵּשׁ
בְּמִאֹר פְּנִים וּבְכֹךְ לְשִׁמּוֹת אֶת הַבָּאִים לְבָרָךְ.
אֵל תִּמְנַע אֶפְאוֹ מִלַּעֲשׂוֹת זֹאת! מִיֹּם הַזֶּה וְאֵילָךְ
תִּשְׁתַּדֵּל לְחַדֵּשׁ לְכָל מִי שְׂנֵכֶם אֵלַי לְחַדֵּשׁ.
תִּחְזֹר לְאַחֲרֵי, וּתְחַזֵּק גַּם לַעֲצֹמָךְ. זֶהוּ הַכֹּל
צָרִי שֶׁלֹּךְ, וְעַל כֵּן בּוֹדֵא אֲמַת יִכּוֹל לְבַרֵּךְ..."

טָרַם פֶּנֶה לְצֵאת מִן הַחֹדֶר אַחֲזֵה הָרֶב וּוְאֶזְנֶה
בְּיָדֵי הַחֹלֶה וְאָמַר לוֹ בַּחֵם:

”דע לך כי כָּל שְׂתוּסִיף לַעֲוֹד אַחֲרֵי כֵן
תִּתְּעוֹד גַּם אַתָּה. וְהִנֵּי לְבָרְכָהּ כִּי בַּעֲזֶרֶת ה'
תִּזְכֶּה בְּקִרְבּוֹ לְבָרֵךְ בְּשִׂמְחָה גַּם אֶת בְּרַכַּת
מַתִּיר אֲסוּרִים, בְּאִשֶּׁר שְׁלַח לָהּ ה' רְפוּאָה
שְׁלֵמָה וְתוֹכֵל לָרֶדֶת מִמֶּנּוּ חֵלֶץ וְלָשׁוּב
לֵאמֹנָה כְּבָרָאשׁוֹנָה.”

סֵפֶר הַגִּזְרֹת יִזְכְּרוּן, כִּי בְעִינְיוּ נֹכַח לְרֹאשׁוֹ
כִּי־צַד מֵאוֹתוֹ יוֹם וְאֵילָף הֶלֶךְ מֵצִבּוֹ שֶׁל הַחוּלָה
וְהַשְׁמֶרֶץ. יוֹתֵר הוּא לֹא חָשׁ מִיָּתֶר בְּעוֹלָם.
הוּא הַקְּפִיד לְמִים אֶת הוֹרָאָתוֹ שֶׁל מֶרֶץ. לְמַדָּם
בְּחִידָה אֶת פְּנֵי כָל מִי שֶׁבָּא לְבָקֵרוֹ. וְאִף בִּרְכָתוֹ
שֶׁל מֶרֶץ הַתְּקִימָהּ בּוֹ, כְּאֲשֶׁר יָמִים סְפוּרִים
לְאַחֵר מִכֵּן כָּבֵד יָרַד מִשְׁשֻׁתּוֹ וְאֵט אֵט הִתְחַזַּק
וְשֶׁב לֵאמֹתָנוּ.

'באר החיים' ל"ג בעומר עמ' קסז

היה זה באחד מבקוריו הרבים של מרן פוסק הדור רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל בבית החולים 'מעיני הישועה'. מרן הישכט הלוי אשר עמד בנשיאותו ההלכתית של בית החולים, הגיע לבקר במקום כדי לעמוד מקרוב על כמה שאלות הלכתיות שעמדו על הפרק ונענו להפעלות השוטרים של בית החולים, אשר עמד אז בפנים הראשונות לקיימו.

הָרַב סִיר בֵּין הַמַּחֲלָקוֹת, כְּאֶשֶׁר אֵלָיו מִתְּלִים
מִסֵּד בֵּית הַחֹלִים הָרַב דָּר מִשָּׁה רוֹטְשִׁילֵד
ז"ל, יַבְלַח"א רַב בֵּית הַחֹלִים דָּאָז, הָגֵאוֹן רַבִּי
יִשְׂרָאֵל זִיכְרָמוֹן שְׁלִיט"א, וְכֵּהָ רֹפְאִים מְצֹת
הַמַּחֲלָקוֹת.

לִקְרֹאת תָּם הַסִּיּוֹר הַמַּחֲכִים וְהַמְרוֹמִם, בְּקֶשׁ
הָרֵב זִכְרָם לְשִׁטָּה בְּאֶזְנֵי מְרוֹצֵץ שְׂאֵלָה
הַלְכֵתִי אֲשֶׁר נִשְׁאֵל מִפִּי יְהוּדֵי נִבְכָּד, הַשּׁוֹכֵב
בְּחִלּוֹ בְּאַחַת הַמַּחֲלָקוֹת כִּשְׁהוּא שְׂרִי בְּמִצַּב
מִשָּׁה.

מָרֹן הַסִּפִּים בְּמֹאֹר פָּנִים, וְהִרְבַּ זִכְרָם שָׁטַח
בְּפָנָיו אֶת הַשְּׂאֵלָה:

"מִדְבַּר בִּיהוִי" מִבְּגַד הַמַּתְיָסֵר מֵאָה תַּקּוּפָה
 אֲרֻכָּה בְּמַכּוּבִים שׁוֹנִים בְּכָל חֶלְקֵי גִּפּוֹ. וְהָא
 מִרְמָק כְּכָאֹב וּמִסֵּר מִבְּלִי לְכַלֵּל לְהַנִּיעַ
 אֵיבֵר וְתַלְתִּי לְחַלּוּטֵי בְּחִסְדֵּי הַרְפּוּאִים, יִמּוֹ
 וְלִילּוּמֵי הֵם כִּסִּיטוּ מִתְחַשְּׁבִים עֲבֻדָּו, בְּאִשֵּׁר
 אֵינִי מִסְגֵּל לְבַצֵּעַ בְּעֲצָמוֹ וְלוֹ אֶת הַפְּעֻלָּה
 הַשְּׁלָה בִּיחֹר. שְׂאֻלָּתוֹ הַכּוֹאֶבֶת הִיא: הָאֵם
 הָאֵל כֹּלֵל לְבָרֵךְ בְּבִקּוֹר אֶת בְּרַפְתִּי שְׁעֵשֶׂה לִּי
 כֹּחַ לְרִפְיָה, בְּשִׁעָה שֶׁהָאֵם מִגְבֵּל וְאֵינִי כֹּלֵל לְדָאָה
 לְרַצּוֹנִי כִּלְלָהּ

מִשְׁפָּחִים רַבִּים זִכְרָוּן לְשִׁטָּה אֶת הַשָּׂאֵלָה,
פְּרָצָה אֲנָחָה מִלְּבוּ רַחֲוּסִים שֶׁל מָרֹן. הוּא הֵבִין
הַיֵּטֵב אֶת תְּהוֹם הַסֶּבֶל שֶׁמִּמֶּנּוּ מִקְוִי וְנִשְׁאֵלָה
הַשָּׂאֵלָה, וְאָמַר: "שָׂאֵלָה שְׂכָזוֹ מִכְרָח אֵי
לְשִׁמְעַ מִפִּי הַחֹלֶה בְּעֶצְמוֹ. הִבָּה נִסּוֹר לַחֲדָרוֹ
וְנִשְׁמַע אוֹתָהּ מִפִּי".

כֹּה, מִמָּרוֹם גִּלּוֹ וּמַעְמָדוֹ הִטְרִיחַ עֲצוֹמוֹ מֶרֶץ
וְעָלָה לְחֹדְרוֹ שֶׁל הַחוּלָה בְּאֶחָד מִחֲדָרֵי
הַמַּחְלָקָה הַפְּנִימִית. כְּשֶׁנִּכְנַס אֶל הַחֹדֶר, נִזְכַּר
מִיד לְרֹאוֹת בְּמַצְבוֹ הַקָּשָׁה שֶׁל הַחוּלָה, אֲשֶׁר
שָׁכַב עַל מִטָּתוֹ חֹסֵר אוֹיִם, כְּשֶׁפָּנִיו עֲטוּפוֹת
סֶבֶל וַיְגוֹן, וַיִּפֹּז מִחֲבֵר לִמְכַשֵּׁיִם שׁוֹיִם.

חִיּוֹךְ קָלוּשׁ נִצַּח בְּפָנָיו שֶׁל הַחוּלָה כְּשֶׁנוֹכַח
לְרֹאוֹת בְּאוֹרֵחַ הַנִּכְבֵּד שֶׁהֵגִיעַ לְבִקְרוֹ. הוּא נִסָּה
לְהִתְרוֹמֵם קִמְעָא לְכַבּוּדוֹ, אָךְ מִן מָנָע זֹאת
בְּעֵדוֹ.

”מה שלומך? איך אָתָּה מְרָגִישׁ“, הִתְעַנְּן מֶרֶן בְּהִשְׁתַּתְּפוּת. בְּתַגּוּבָה נֶאֱנַח הַחֹלָה עֲמָקוֹת, הוּא לֹא יָכוֹל הִיּה אֶף לְהִשִּׁיב בְּפִיו.

“הִתְרַצָּה לְשִׁמְעַם סְפוּר?” שָׁאַל מֶרֶן. הַחֹלָה
הִנִּיחַ קֵלֹט בְּרֹאשׁוֹ לַחֲיוּב, וַיִּמְרֹן הֵחָל לִסְפֹּר:

”הִיָּה זֶה בְּשָׁנוֹת בַּחֲרוּתִי, עַתָּה לְמַדְתִּי בִּישִׁיבַת
”חֲכָמִי לִוְבָּלִין” בְּצִלוֹ שֶׁל מֹרֵי יוֹרְבֵי הַגָּאוֹן
הַנוֹדֵעַ רַבִּי מֵאִיר שְׁפִירָא זצ”ל.

בְּאַחַד הַיָּמִים קָרָא לִי מֹרִי רֹבֵי זָצ"ל, וּבִקֵּשׁ
שְׂתָלוֹת עִמּוֹ לִבְקוֹר חֻלִּים שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲרֹךְ
אֶצֶל יְהוּדֵי פְּלוּגֵי מִמְּקַבְּיוֹ, אֲשֶׁר לִרְבִּי חֲלִי
כָּבֵד אֵינוֹ מְסַלֵּל לָרֶדֶת מִמִּטָּתוֹ. נִעֲנִיתִי
בְּשִׂמְחָה, וְהִרְבֵּי חֲבֵשׁ אֶת מַגְבָּעוֹ וּמָהַר לַצֵּאת
עִמִּי לְבֵית הַחוּלָה.

כְּשֶׁהִגַּעְנוּ לְבֵית הַחוּלָה נִוְכַּחְנוּ מִיָּד לִרְאוֹת
בְּמַצְבוֹ הַקָּשָׁה. הוּא שָׁכַב עַל מִטָּתוֹ מִבְּלִי יָכֹלֶת
לְהִנִּיעַ אִיבָר, וּפְנִי הָיוּ חִזּוֹת כְּסִיד. אוֹלַם מָה

ברכת המזון - 'השוב והמטיב' (ז')

בֵּין 'הַטָּבָה' ל'גְּמוּל'

כפי שהתבאר במאמר הקודם, תקנו חכמים בברכה זו לכפל הודאתנו בלשון גמול ובלשון הטבה - "הוא גמלנו... הוא הטיב..."

כּוֹפְלִים אָנוּ הַזֹּדְאֲתָנוּ, לִפְיִי שְׁחִלּוּק יֵשׁ בֵּין 'אֲמוּל' לְהִטְבָּה':
'אֲמוּל' הוּא פְּעֵלָה שְׁעוּשָׁה הָאָדָם
כְּתֻמָּהרָה לִפְעֵלָה הַדִּידִית שְׁעוּשָׁה
עֲמוּ זֹלָתָהּ אֵלָּה, אִם לְטוֹב
וְאִם לְמוֹטָב; כָּכָל שְׁהוֹסִיק הַמְזַקֵּל
לְהִיטִיב לְגוֹתָן קִדְּם, כִּדּוּסִיק הַגּוֹתָן
עֲתָה לְגַמְלוּ לוֹ טוֹבָה וְכֵן לְהַפְּךָ.
לְעִמַּת זֹאת הִטְבָּה' נִתְּנָה לְמַזְקֵל
לֹא קִשֹּׁר לְמַעֲשָׂיו, אֶךְ מִצַּד מִדָּת
טוֹבוֹ שֶׁל הַגּוֹתָן הַחֲפֵץ לְהִיטִיב עֲמוּ
(בְּרֻכּוֹת אָבִי) יִשְׁלַח בִּי, לְהוֹדוֹת לְקִבְשִׁי עֵיפִי דְבָרִי
מִפְּלֻסֵּי שִׁיבְעִית יוֹ טִי, (שׁ).

לְעִינֵינוּ, בְּלִשׁוֹן 'הוּא הָטִיב' אָנוּ
מוֹדִים עַל הַטּוֹבוֹת שֶׁתָּתֵּן לָנוּ מִצֵּד
מִדַּת טוֹבוֹ, תִּתְּבָרָה, וְהֵם הַדְּבָרִים
הַנֶּצְרָכִים לְעֵצָה קִימוֹנוּ בְּעוֹלָם, וְאִלוּ
בְּלִשׁוֹן 'הוּא גָּמְלוֹנוּ', אָנוּ מוֹדִים עַל
רַבִּי הַטּוֹבָה שֶׁלִּינוּ לֹא מֵאֲתוֹ: תִּתְּבָרָה
לְפָי רֵב מַעֲשֵׂיו הַטּוֹבִים. (וְרוֹמֵם, עַל פִּי
לִשׁוֹן הַכְּתוּב 'שִׁיעָה ס ג.')

אָפּ בּאַקְשָׁנֵנוּ עַל הָעֵתִיד אֲנִי כּוֹפֵלִים
וּמְבַקְשִׁים הֵן בְּלִשׁוֹן 'טוֹבָה' וְהֵן
בְּלִשׁוֹן 'גְּמוּלָה', לֵאמֹר: אִם הֵיטְבוּ
דַּרְכֵינוּ, אִיזֵי מְבַקְשִׁים אֲנִי שֶׁהַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא יִגְמְלֵנוּ בְּשִׁפְעַת טוֹבָה
וּבִרְכָה כְּפִי מַעֲשֵׂינוּ, אֲוִלָם אָף אִם
חָלִילָה הָרְעוּנוּ מַעֲשֵׂינוּ, אִיזֵי לְכָל
הַפְּחוֹת 'יִיטִיב לָנוּ; כְּפִי שֶׁהוּא מַחֶה
אֶת כָּל בְּרִיתֵינוּ שֶׁבָרָא בְּעוֹלָמוֹ
(להלכות ובלשון).

עוד מִבָּאָר הַר"י ב"ר יִקוֹ, שֶׁנֶּחֱן
הוֹסֵפֶת הַיְּפָרֶת הַגְּמוּלוֹת, בְּבִרְכַּת
הַמָּוֶן, הָאֵין מֵעֵין בְּרִכַּת 'הַגְּמוּל', שֶׁבָּה
מוֹדֵה הַמִּבְרָךְ עַל הָעֶבֶר, וְהַעֲוִיִּים
אֲחֵרֵי מְבָרְכִים אוֹתוֹ עַל הָעֵתִיד:
"מִי שֶׁמִּבְרָךְ טוֹב הוּא יִגְמֹל כָּל
טוֹב סֵלָה". כָּאן לַעֲמֵת זֹאת, לֵאמֹר
שֶׁהַמִּבְרָךְ מוֹדֵה עַל הָעֶבֶר וְהַוְהוּה:
"הוּא וְגִלְגֹּלֵי הוּא גּוֹמְלֵנו", מִבְרָךְ הוּא
אֵת עֲצֻמוֹ עַל הָעֵתִיד, מִתּוֹךְ אֲמוּנָה
תְּמִימָה: "הוּא יִגְמֹלֵנו לַעֲד...", וְכַךְ
הוּא פּוֹטֵר אֶת הָאֲחֵרִים מִלְּעֲנוֹת
כִּגְדּוֹ - מִי שֶׁמִּבְרָךְ.

בְּהִמְשֵׁךְ הַבִּרְכָּה אֲנִי מְפָרְסִים עִשְׂרֵי הַטְּבוֹת: "וְלִרְוֹחַ, הַצֵּלָה, וְהַצִּלָּה, בִּרְכָּה, וְיִשְׁעֶיהָ, חֲנֻמָּה, פְּרִיָּסָה וְכִלְכֵּל, וְרַחֲמִים, וְחַיִּים, וְחוֹ, וְחֶסֶד, וְכֹל טוֹב." לָקֵצֶת זֹאת, טְבוֹת: "לָקֵחַ, וְלַחֲסֵד, וְלַרְחֻמִּים, וְלִרְוֹחַ," הֵן פְּרִיט בְּצִלְמֹת וְשִׁלְיָן הַדּוֹרֵנוּ קִדְּם בְּצִלְלֵיתָי, וְהֵן הֶאֱפִן שׁוֹבֵעַ מִשְׁפָּעִי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַטְּבוֹת לְבִרְאוּיָא. וּבִשְׁתֵּנִי שִׁטּוּחַ בְּכָךְ לִפְנֵי ה', שְׂאוֹתֵינוּ טוֹבוֹת שִׁפְרֵנוּ בְּבִקְשָׁתֵנוּ: "הַצֵּלָה וְהַצִּלָּה...", עַד "וְכֹל טוֹב" יִתְּנֵנוּ לְנֵפֶשׁ בָּחַן, בְּחֶסֶד, בְּרַחֲמִים וּבְרוּחַ (סוד עבודת ישראל ב' צו').

‘אין עוד מלבדו’

הַרְשֵׁ"ר הִירֵשׁ (דְּבָרִים ח י) מְבָאֵר אֶת
הַסֵּפֶה שֶׁאֵנוּ חֹזְרִים עַל תְּבַת 'הוּא'
כְּמֹה פְעָמִים בְּנֶסֶח הַבְּרָכָה: "הוּא
הָיִיב, הוּא מָטִיב, הוּא יִטִּיב... הוּא
גָּמְלָנוּ, הוּא גֹמְלָנוּ, הוּא יִגְמְלָנוּ," לִפִּי
שִׁבְרָה זֹאת נִתְקַנָּה לְכֹר הַרוּגִי בֵּיתָר,
וְהֵלֹא פִּדְוֶה הַמֶּרֶד שֶׁבָּגִינוּ בַּחֲרָבָה
בֵּיתֵר הַתְּרִחֵשׁ בְּעֻקְבוֹת גְּאוּתָם שֶׁל
גְּבוּרֵיהָ אֲשֶׁר סָמְכוּ עַל כָּחַם וְעָצָם
יָדָם וּבָקְשׁוּ לִמְלֹךְ בְּרוּמָאִים כְּגַד
רְצוֹן ה' (רָאָה יִישׁוּלֵי מַעֲנֵי ה' ד ה' רַב־מִסְתֵּי
מַעֲנֵי ה'). וְכַעַת חֲרָבָן בֵּיתֵר הָיוּ יִשְׂרָאֵל
בְּשִׁפְלֵי הַמַּדְרָגָה וְגֵאוּתָם הִשְׁפִּילָה,
כְּאֲשֶׁר הַרוּגִי בֵּיתֵר הָיוּ מָטִילִים כְּדָמָן
עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, עַד שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא בְּרַחֲמָיו הַקְשִׁיב לַחֲפִלוּתֵיהֶם
שֶׁל חֲכָמָי. יִשְׂרָאֵל וְהַמִּירֹד לְקוֹבְרָם,
וְכָל זֹאת הַתְּרִחֵשׁ תּוֹךְ כִּדִּי נֶס מִפְּלֵא
שְׁגוּפָם לֹא הִסְרִיחַ לְמִרוֹת הַזָּמָן הָרֶב
שֶׁחִלַּף מִמֵּיתָתָם.

לְפִיכָּהוּ חֻמִּים שֶׁקִּבְּעוּ בְּרָכָה זוֹ לְזֹכֶר
הַרְוֵי בֵּיתָהּ, תִּקְוֶנָה לְהַדְגִּישׁ בָּהּ לֹא
פְּחוֹת מִשֵּׁשׁ פְּעָמִים: הָאֵל כָּלִּי ה',
לְהוֹדִיעַ וּלְלַמֵּד לְכָל אֶת אֲשֶׁר אֲרַע
לְאַנְשֵׁי בֵּיתָהּ, לְבַל יִסְמְכוּ עַל כֹּחַם
וְיַעֲצֵם יָדָם, אֲלֵא יִדְעוּ וְיִפְנִימוּ כִּי רַק
ה' הָאֵל הַנּוֹתֵן כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל.

ט"ו בקשות פנגד ט"ו סעודות

בְּנֶסֶחַ הַבְּרָכָה אָנוּ מְזַכְּרִים חֵמֶשׁ
עֲשָׂרָה לְשׁונוֹת בְּקֹשֶׁה: "לֶחֶן,
וּלְחֶסֶד, וּלְרַחֲמִים, וּלְרוּחַ, הַצֵּלָה,
וְהַצִּלָּה, בְּרָכָה, וְיִשׁוּעָה, נַחֲמָה,
פְּרוֹסָה, וְכֻלְכָּלָה, וְרַחֲמִים, וְיֵי, וְשִׁלּוּם, וְכָל טוֹב."

רבי נתן ב"ר שמשון שפירא
מהורדנא (מאזני פולין לפני כחמש
מאות שנה, זקנו של בעל מגלה
עמקות) האריז לבאר בפרושו
לברכת המזון שבעה טעמים לכך:
שתקנו לנו בדוקא ט"ו לשונות
בקשה בברכת המזון. במסגרת זו לא
נוכל להביא את כלל אריכות דבריי,
אך את טעמו הראשון:

תִּתְּנוּ כֵּן כִּגְד ט"ו סְעוּדוֹת שְׂאֻלֹּת
הָאֵדָם בְּכָל שָׁבוּעַ: שְׁתֵּי סְעוּדוֹת בְּכָל
אֶחָד מִשְׁבַּעַת הַיָּמִים, וְסַעֲדָה נֹסֶפֶת
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיט, אֲשֶׁר בְּכָל אַחַת מֵהֶן
אֵאָנֹן מִבְּרִיכִים בְּרַחַת הַמָּזוֹן. וְיוֹצֵא אִם
כֹּפֹן שְׂאֹן מִבְּרִיכִים בְּכָל שָׁבוּעַ ט"ו
פְּעֻמִּים בְּרַחַת הַמָּזוֹן. סִמּוֹן לְדַבֵּר
רֹשׁ רִבִּי נָתָן שֶׁפָּרָא מִלְשׁוֹן הַפֶּסֶק
בְּתַהֲלִים (קטו י"ח): **וְאֵנָחֲנוּ בִּבְרָךְ - אה-**
ט"ו [ז-] פְּעֻמָּה שְׁבִעִי וְנִרְאֶה בְּרַחַת
ה' עַל מִזְבְּנוֹ "מַעֲמֵה וְעַד עוֹלָם."